

Jak prowadzić dialog międzykulturowy?

Pakiet edukacyjny

Katarzyna Kopff-Muszyńska

trenerka edukacji międzykulturowej

specjalistka ds. projektów

Centrum Badań Holokaustu Uniwersytet Jagielloński

Kraków

grudzień 2008

Opracowano w ramach projektu
"Badanie postaw wobec Żydów i stosunku do ich dziedzictwa,
współpraca z lokalnymi partnerami w wybranych 15 miejscowościach, edukacja dla tolerancji",
realizowanego przez Fundację Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego
dzięki wsparciu Fundacji im. Stefana Batorego.

1. Wstęp.

Nieuchronnie postępujący proces globalizacji, wymaga od nauczycieli, aby pomogli uczniom nauczyć się radzić sobie z różnorodnością w pluralistycznym społeczeństwie. Dlatego tak ważne staje się kształtowanie postaw akceptacji dla różnorodności kulturowej, szacunku dla kultur mniejszości oraz uwzględnienie pozaszkolnych doświadczeń ucznia w procesie uczenia się. Realizacja tych zadań wymaga, aby nauczyciel dysponował różnymi narzędziami dydaktycznymi oraz metodami, które mogą pomóc uczniom uświadomić sobie tożsamość własną, ujrzeć ją w szerszej perspektywie tożsamości grupy, pomóc przezwyciężyć negatywne stereotypy narodowe i uprzedzenia, wskazać jak żyć wśród ludzi, których kultura, system wartości i obyczaje są często obce i niezrozumiałe. Wychowanie młodych ludzi w poczuciu, że nie ma lepszych i gorszych kultur, że różnorodność jest wartością i warunkiem rozwoju każdej kultury umożliwia prowadzenie dialogu międzykulturowego i w rezultacie pomaga przystosować się do życia w wielokulturowym otoczeniu.

Strategie uczenia międzykulturowego różnią się od podawczych metod. W przeciwieństwie do tradycyjnego uczenia „z zewnątrz”, czy też „z góry”, edukacja międzykulturowa opiera się na uczeniu „od środka”, czyli od innych i z innymi, przy założeniu, że wszyscy możemy wiele nauczyć się od siebie nawzajem właśnie dzięki temu, że jesteśmy inni. Stały proces wzajemnego uczenia się odbywa się poprzez bycie razem, wymianę doświadczeń, rozmowę, współdziałanie, jednym słowem przez prowadzenie dialogu międzykulturowego. Rolą nauczyciela jest przekonanie uczniów, że różnorodność jest wartością, czymś, co wzbogaca, a nie zagraża naszej tożsamości. Kształtowanie postawy otwartości na innych, uznanie prawa każdego do zachowania odmienności, odsunięcie pokusy narzucania innym swoich przekonań, wreszcie rozbudzenie w uczniach gotowości do ciągłego uczenia się z innymi i od innych to zadania nauczyciela, tak samo ważne jak przekazywanie wiedzy akademickiej.

Metody uczenia międzykulturowego mogą być wykorzystane także w polskiej, z reguły mono-etnicznej klasie, ponieważ każde spotkanie z drugim człowiekiem jest spotkaniem z inną kulturą. Stosowanie metod nauczania z zakresu edukacji międzykulturowej korzystnie wpływa na efekty nauczania, ponieważ z jednej strony pomaga nauczycielowi zaktywizować i wspierać uczniów nieśmiałych, których problemy z nauką i rówieśnikami wynikają często z niskiej samooceny, z drugiej twórczo wykorzystywać fakt zróżnicowania uczniów pod względem zainteresowań, zdolności i umiejętności tak intelektualnych, jak i społecznych.

Przedstawione poniżej ćwiczenia z zakresu edukacji międzykulturowej mieszczą się w szerokim spectrum działań edukacyjnych, których celem jest nabywanie kompetencji międzykulturowych przez uczniów i nauczycieli. Wszystkie ćwiczenia mogą być wykorzystane przez nauczycieli uczących różnych przedmiotów, przez wychowawców podczas lekcji wychowawczych, a także przez pedagogów szkolnych.

Każde ćwiczenie powinno być podsumowane przez nauczyciela prostym pytaniem, które pozwoli uczniom na autorefleksję (np.: *Czego dowiedzieliście się o sobie i innych? Czy nauczyliście się czegoś nowego? Jak wam się razem pracowało/dyskutowało? Czym jest kompromis?*)

2. Spis ćwiczeń

I. Praca nad określeniem własnej tożsamości

1. Mapa tożsamości [zał.1]
2. Moje imię
3. Gwiazda Hollywood
4. Bingo [zał.2]

II. Budowanie postawy tolerancji i gotowości do kompromisu

1. Abigail [zał.3]; Rzeka aligatorów [zał.4]
2. Wymarzony partner [zał.5]; Wymarzony przyjaciel/przyjaciółka [zał.6]
3. Moja idealna wyspa

III. Praca nad atmosferą współodpowiedzialności i współpracy w grupie

1. Rysunek z pamięci [zał.7]
2. Wzajemne dyktowanie [zał.8]
3. Uważaj co się dzieje wokół ciebie [zał.9]

IV. Refleksja nad skłonnością do uproszczeń i nadinterpretacji

1. Zakończ zdanie...
2. Kobiety i mężczyźni
3. Antropolodzy i tubylcy

V. Zapobieganie dyskryminacji

1. Z kim chciałbyś zamieszkać? [zał.10]

2. Krok do przodu [zał.11]
3. Wywiad [zał.12]

3. Opis i komentarz do poszczególnych ćwiczeń

I. Praca nad określeniem własnej tożsamości

1. **Mapa tożsamości** [zał.1] - instrukcja znajduje się na kartkach, które otrzymują uczniowie. Celem ćwiczenia jest zastanowienie się nad swoją tożsamością, czynnikami, osobami, sytuacjami, które miały bądź mają wpływ na formowanie się naszej tożsamości. Konkluzją ćwiczenia powinna być refleksja, że nikt z nas nie ma jednej określonej i niezmiennej tożsamości, ponieważ naszą tożsamość budujemy w relacji do innych ludzi, z którymi wchodzimy w interakcje.

Czas trwania: ok. 20 minut

2. **Moje imię** – każdy uczeń zapisuje swoje imię pionowo, następnie wymyśla i zapisuje przymiotniki, które zaczynają się od kolejnej litery imienia. Przymiotniki te określają pozytywne cechy charakteru i wyglądu właściciela imienia. Po zakończeniu ćwiczenia uczniowie w parach odczytują sobie nawzajem przymiotniki „ukryte” w swoich imionach, ochotnicy mogą na forum całej klasy „rozszyfrować” znaczenie swojego imienia. Celem ćwiczenia jest zastanowienie się nad swoją tożsamością, wzmocnienie pozytywnego wizerunku własnego poprzez odnalezienie w sobie wyjątkowych i dobrych cech.

Czas trwania: ok. 15 minut

3. **Gwiazda Hollywood** – każdy uczeń otrzymuje kartkę z rysunkiem gwiazdy w kształcie przypominającej gwiazdę z „chodnika gwiazd” w Hollywood. Ćwiczenie wykonuje się w parach, a zadaniem uczniów jest przeprowadzenie ze sobą nawzajem wywiadu w oparciu o 5 ustalonych wcześniej i podanych pytań. Wszyscy uczniowie zapisują te same pytania przy każdym z 5 ramion gwiazdy. Przykładowe pytania:

- Jaki masz cel w życiu?
- Kto jest w Twoim życiu dla najważniejszą osobą?

- Co lubisz robić w wolnym czasie?
- Z czego się śmiejesz?

Uczniowie w parach odtwarzają wywiady na forum klasy, naśladując formułę wywiadu z gwiazdą Hollywood. Każdy uczeń jest „gwiazdą Hollywood” przedstawianą przez „dziennikarza” i odwrotnie, każdy jako „dziennikarz” przedstawia swego partnera jako gwiazdę. Prezentacji wszystkich uczniów jako „gwiazd Hollywood” towarzyszą brawa ze strony całej klasy jako publiczności. Ćwiczenie pozytywnie wpływa na wizerunek własny każdego ucznia, gdyż przez chwilę znajduje się on w centrum uwagi całej klasy i jest uznany za gwiazdę.

Czas trwania: ok. 45 minut.

4. **Bingo** [zał.2] – każdy uczeń otrzymuje kartkę z szachownicą, taką jak do gry Bingo, następnie podchodzi po kolei do każdej osoby z klasy i zadaje jedno pytanie dotyczące wybranej przez siebie kategorii zapisanej na karcie Bingo. Jeśli uzyska odpowiedź negatywną wówczas nic nie zapisuje na swojej karcie Bingo i przechodzi do następnej osoby zadając to samo lub inne pytanie. Jeśli natomiast uzyska odpowiedź twierdzącą, wtedy w odpowiedniej „kratce” poniżej kategorii, o którą pytał zapisuje imię kolegi/koleżanki i przechodzi do następnej osoby. Osoba, która pierwsza w jednej z linii: pionowej, poziomej lub po przekątnej uzyska pięć twierdzących odpowiedzi na zadawane przez siebie pytania i na swojej karcie wpisała 5 imion kolegów/koleżanek, krzyczy głośno „Bingo”. Wszyscy uczniowie muszą być aktywni podczas ćwiczenia, nikt nie może siedzieć i czekać aż ktoś do niego podejdzie, trzeba wejść w interakcje ze wszystkimi osobami w grupie. Nie wolno próbować zapełnić karty Bingo odpowiedziami jednej lub dwóch osób. Ćwiczenie pomaga w zintegrowaniu zespołu, pozwala uczniom o niższym statusie w grupie włączyć się do zabawy i zostać zauważonym przez kolegów, jest okazją do poznania innych i powiedzenia czegoś o sobie samym.

Czas trwania: w zależności od liczebności grupy ok. 15-20 minut.

II. Budowanie postawy tolerancji i gotowości do kompromisu

1. **Abigail** [zał.3]; **Rzeka aligatorów** [zał.4] – instrukcja znajduje się na kartkach, które otrzymują uczniowie. Ćwiczenie uczy sztuki prowadzenia dyskusji, pokazuje złożoność postaw ludzi i uświadamia jak trudno jest dokonać jednoznacznej oceny postaw i zachowań innych ludzi, ich wyborów i motywacji, pokazuje czym jest kompromis i jak czasami trudno go osiągnąć. Ćwiczenie jest w dwóch wersjach: dla grupy uczniów gimnazjum (Rzeka aligatorów) i liceum (Abigail).
Czas trwania: ok. 45 minut.

2. **Idealny partner** [zał.5] i **Idealny przyjaciel** [zał.6] – instrukcja znajduje się na kartkach, które otrzymują uczniowie. Celem ćwiczenia jest zwrócenie uczniom uwagi na to, że każdy z nas może mieć inne wartości i uznawać inne priorytety aniżeli kolega/koleżanka i że jest to sytuacja normalna. Ćwiczenie jest w dwóch wersjach: dla grupy uczniów młodszych (gimnazjum) Idealny przyjaciel, i starszych (liceum) Idealny partner.
Czas trwania: ok. 20 minut

3. **Moja wyspa** – uczniowie w parach lub 4-5 osobowych grupach określają zasady, które będą obowiązywać mieszkańców ich wirtualnej wyspy. Po zakończeniu ćwiczenia, reprezentanci grup prezentują na forum klasy regulamin swojej wyspy, podając argumenty przemawiające za poszczególnymi jego punktami. Ćwiczenie pokazuje, jakie wartości, zasady zachowania, postawy itp. są ważne dla uczniów i może stanowić dobry punkt wyjścia do dyskusji na temat rozumienia kultury.
Czas trwania: ok. 30 minut

III. Praca nad atmosferą współodpowiedzialności i współpracy w grupie

1. **Rysunek z pamięci** [zał.7] - każdy uczeń dostaje kartkę z rysunkiem (postaci, przedmiotu, figury geometrycznej, wzoru abstrakcyjnego), który będzie odtwarzał z pamięci oraz czystą kartkę. Nauczyciel odczytuje kolejne punkty instrukcji [zał.], według których postępują uczniowie. Ćwiczenie ma na celu uświadomienie, iż dzięki

współpracy z innymi możemy osiągnąć lepsze rezultaty. Uczniowie, którzy wykonują z pamięci kopię otrzymanego rysunku najpierw samodzielnie, potem w parze i wreszcie w grupie mogą sami przekonać się, że warto sobie pomagać i tłumaczyć. Nauczyciel powinien zastrzec na początku ćwiczenia, że nie wolno nikogo wyręczać w pracy i że wykonanie pracy za kogoś nie jest żadną pomocą.

Czas trwania: ok. 10 minut

- 2. Wzajemne dyktowanie** [zał.8] – ćwiczenie wykonuje się w parach, każda osoba w parze otrzymuje kartkę z połową tekstu, drugą połowę ma na swojej kartce partner. Uczestnicy nie pokazują partnerowi swojej połowy tekstu, lecz dyktują sobie na przemian po jednej linijce tekstu, aż do chwili, kiedy obie osoby będą miały pełną wersję tekstu. Wykonanie ćwiczenia jest możliwe tylko dzięki współpracy dwóch osób, cierpliwości, skupieniu uwagi na drugiej osobie i wzajemnej pomocy. Po zakończeniu ćwiczenia nauczyciel może zapytać uczniów, jak rozumieją zawarte w tekście stwierdzenie, iż „tylko wykształceni są wolni” i czy się z nim zgadzają.

Czas trwania: ok. 10 minut

- 3. Uważaj co się dzieje** [zał.9] – każdy uczeń dostaje jeden lub dwa paski papieru z zapisanymi na nich poleceniami. Nie wolno pokazywać innym swoich poleceń. Po upewnieniu się, czy wszyscy rozumieją sens poleceń umieszczonych na paskach papieru, nauczyciel daje sygnał do rozpoczęcia ćwiczenia, które polega na możliwie jak najszybszym wykonaniu całej sekwencji czynności zapisanych na paskach papieru rozdanych poszczególnym uczniom. Czynności układają się w logiczny ciąg działań losowo przydzielonych poszczególnym uczniom w postaci poleceń napisanych na paskach papieru. Warunkiem prawidłowego wykonania czynności jest po pierwsze zrozumienie instrukcji, a po drugie uważna obserwacja, tego co dzieje się dookoła. Ćwiczenie pomaga uczniom uświadomić sobie, że aby się uczyć należy obserwować i słuchać innych oraz że umiejętność skupienia uwagi jest niezbędna dla prawidłowego wykonywania zadań. Sukces całej grupy jest możliwy tylko jeśli wszyscy uczniowie prawidłowo wykonają swoje polecenia, w tym sensie ćwiczenie buduje atmosferę przynależności do grupy i współodpowiedzialności za wykonanie powierzonego zadania.

Czas trwania: ok. 5 minut

IV. Refleksja nad skłonnością do uproszczeń i nadinterpretacji

1. **Zakończ zdanie...** – ćwiczenie może pomóc nauczycielowi lepiej poznać swoich uczniów a także zdiagnozować obecność negatywnych stereotypów w danym zespole klasowym, stwarza też możliwość porozmawiania o nich na forum klasy. Treść zdań, o których dokończenie prosi nauczyciel, może być dowolna, podyktowana potrzebą chwili, problemem, który aktualnie pojawił się w życiu klasy. Uczniowie powinni kończyć zdania spontanicznie i bez konsultowania się z innymi osobami z klasy.

Po zakończeniu ćwiczenia nauczyciel powinien poprosić uczniów, aby zastanowili się, czy, a jeśli tak, to jakie czynniki zewnętrzne bądź doświadczenia osobiste mogły mieć wpływ na wyrażone przez nich opinie. Jeśli uczniowie zechcą podzielić się swoimi przemyśleniami, to należy im na to pozwolić. Celem tego ćwiczenia jest uświadomienie sobie faktu, że każdy z nas tworzy sobie własne wyobrażenia/założenia dotyczące innych ludzi, również tych, których nie znamy.

Poniżej przykładowe problemy, które w oparciu o to ćwiczenie, można przedyskutować z uczniami:

- Ludzie na zasiłku są
- Polacy w Irlandii pracują
- przyjeżdżają do Polski, gdyż
- Nie lubię tych, którzy.....
- Chorzy na AIDS są

Czas trwania: dowolny

2. **Kobiety i mężczyźni** - nauczyciel zapisuje na tablicy możliwie dużą grupę przymiotników opisujących charakter i naturę człowieka, które podpowiadają mu uczniowie, następnie prosi uczniów, aby w zeszytach narysowali trzy kolumny i ponad każdą z nich zapisali odpowiednio 3 litery: K (kobiety), M (mężczyźni) i R (razem). Uczniowie zastanawiają się, których przymiotników zapisanych wcześniej na tablicy używają do opisania mężczyzn/chłopców, kobiet/dziewcząt i obu grup. Przymiotniki wpisują w odpowiednie rubryki. Celem ćwiczenia jest zachęcenie uczniów do autorefleksji nad własnymi postawami wobec zagadnienia płci uwarunkowanej kulturowo (ang. gender).

Czas trwania: ok. 15 minut

3. Antropolodzy i tubylcy – nauczyciel dzieli klasę na dwie grupy (antropologów i tubylców), w każdej z nich muszą znajdować się i chłopcy, i dziewczęta. Jedna grupa na chwilę opuszcza klasę, aby członkowie drugiej grupy nie słyszeli instrukcji, które daje im nauczyciel. Zadaniem grupy „antropologów” jest poznanie kultury pewnej hermetycznej społeczności zamieszkującej wyspę, aby w przyszłości umożliwić kontakty handlowe i turystyczne pomiędzy mieszkańcami wyspy a światem zewnętrznym. Antropolodzy mogą na różne sposoby próbować nawiązać kontakt (oczywiście z wykluczeniem przemocy!), mogą podchodzić do przedstawicieli drugiej grupy indywidualnie lub z kolegą/koleżanką, mogą rozmawiać z jedną osobą lub z kilkoma naraz. Grupa „tubylców” otrzymuje od nauczyciela instrukcje według których będzie zachowywać się podczas kontaktu z „antropologami”. Instrukcje są tylko dwie: pierwsza - kobietom nie wolno rozmawiać z obcymi mężczyznami (aby nawiązać jakikolwiek kontakt z obcym mężczyzną kobieta musi być w towarzystwie mężczyzny ze swego plemienia) i druga: na każde pytanie zadane z uśmiechem odpowiedź zawsze brzmi „TAK”, a bez uśmiechu „NIE”. „Tubylcy” muszą zachować te zasady w tajemnicy przed „antropologami”. Obydwie grupy podczas spotkania próbują dowiedzieć się czegoś o sobie nawzajem. Po upływie czasu przeznaczanego na interakcję, „antropolodzy” i „tubylcy” w swoich grupach, dzielą się spostrzeżeniami poczynionymi podczas spotkania z drugą grupą i zapisują je w trzech kategoriach: Fakty, Odczucia i Interpretacje. Następnie obie grupy przedstawiają wynik własnych obserwacji i formułują opinię o kulturze drugiej grupy. Ćwiczenie pokazuje, że w kontaktach z innymi ludźmi nie zwracamy uwagi na pozawerbalne elementy komunikacji, że mamy skłonność do nadinterpretowania zachowań innych i często doszukujemy się znaczeń tam gdzie ich nie ma, jednocześnie nie zauważając znaczeń ukrytych. Ćwiczenie rozwija umiejętności komunikacyjne i interpersonalne, pozytywnie wpływa też na identyfikację z własną „małą grupą”.

Czas trwania: ok. 30 minut

V. Zapobieganie dyskryminacji

1. Z kim byś chciał zamieszkać? [zał.10] – instrukcja znajduje się na kartkach, które otrzymują uczniowie. Uczestnicy wybierają z listy kilkunastu osób, te którym najchętniej wynajęli by mieszkanie w swoim domu i te, którym prawdopodobnie by odmówili. Ćwiczenie jest dobrym punktem wyjścia do

rozmowy o uprzedzeniach i stereotypach, którymi kierujemy się w codziennym życiu, o ich naturze i mechanizmach powstawania.

Czas trwania: wraz z dyskusją ok. 30 minut

- 2. Krok do przodu** [zał.11] – każdy uczeń losowo wybiera kartkę z krótką informacją o postaci, w którą wcieli się podczas wykonywania ćwiczenia. Wszystkie opisane na kartkach osoby to rówieśnicy uczniów, którzy mogliby chodzić do ich szkoły. Uczestnicy słuchają stwierdzeń odczytywanych na głos przez nauczyciela i jeśli uznają, że dane stwierdzenie dotyczy postaci, w którą się wcielili robią krok do przodu, jeśli dotyczy, ale tylko w pewnym stopniu stawiają mały krok, a gdy uznają, że nie - wówczas pozostają w miejscu. Po odczytaniu przez nauczyciela ostatniego stwierdzenia, uczniowie pozostają nieruchomo w miejscu, do którego doszli i po kolei na głos czytają wizytówki swoich postaci pozostałym uczniom.

Ćwiczenie pokazuje, że nie wszyscy członkowie społeczności szkoły mają takie same szanse, aby w pełni korzystać z oferty szkoły w zakresie kształcenia, spędzania wolnego czasu, czynnego uczestniczenia w życiu szkoły. Jest okazją do rozmowy na temat dyskryminowania ludzi w naszym otoczeniu, uwrażliwienia na potrzeby innych, reagowania na przypadki dyskryminowania.

Czas trwania: wraz z dyskusją ok. 30 minut

- 3. Wywiad** [zał.12] – uczniowie w parach przeprowadzają ze sobą czteropunktowy wywiad, który z jednej strony pozwala im lepiej określić swoją tożsamość, z drugiej zastanowić się nad tym, w jakich sytuacjach czują się obrażani, nie szanowani i co wtedy czują. Ćwiczenie jest punktem wyjścia do rozmowy o prawie każdego człowieka do bycia szanowanym, o potrzebach innych i o komunikowaniu swoich potrzeb.

Czas trwania: wraz z dyskusją ok. 45 minut

4. 1. Polecane publikacje w języku polskim:

1. *Forum Europejskie*, kwartalnik Instytutu Europeistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego, Zeszyty tematyczne: Edukacja Europejska cz. I , nr 3, Zima 2002, cz. II, nr 9, Wiosna 2005
2. *Edukacja międzykulturowa w Polsce na przełomie XX i XXI wieku*, Prace Naukowe Nr 1 Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Krakowie, pod. Red. A. Paszko, Kraków 2004
3. Weigl, Barbara i Maliszewska, Beata. *Inni to także My: Mniejszości narodowe w Polsce: Białorusini, Cyganie, Litwini, Niemcy, Ukraińcy, Żydzi*. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 1998
4. *Tolerancja: Jak uczyć siebie i innych*. Jolanta Ambrosewicz-Jacobs. Biblioteka Willi Decjusza, Kraków 2003
5. *Antydyskryminacja na co dzień*. Pakiet edukacyjny Stowarzyszenia „Jeden Świat”, Poznań 2005 [red.] Czerniejewska I.
6. Publikacje Rady Europy i Komisji Europejskiej. Pakiety szkoleniowe tzw. T-Kits; *Uczenie się międzykulturowe*. Pakiet szkoleniowy nr 4; *Integracja Społeczna*. Pakiet Szkoleniowy nr 8.
7. Nowicka E., Nawrocki J. [red.], *Inny-obcy-wróg. Swoi i obcy w świadomości młodzieży szkolnej i studenckiej*. Warszawa 1996, Oficyna Naukowa.

4. 2. Polecane strony internetowe:

1. www.training_youth.net
2. www.fundacja.znak.org.pl
3. www.tolerancja.pl
4. www.villa.org.pl
5. www.jedenswiat.org.pl
6. www.bezuprzedzen.org.pl
7. www.nike.ces.uj.edu.pl
8. www.youth.org.pl
9. www.tolerance.research.uj.edu.pl

4.3 Polecane publikacje w języku angielskim:

1. Joos A. [ed.] *CLIEC – A report on the methodology of cooperative learning and its implementation in different European educational settings*. Steunpunt ICO, 2005

2. Ambrosewicz-Jacobs J. *Me – Us – Them. Ethnic Prejudices and Alternative Methods of Education*, Cracow, Universitas 2003.
3. *Us Them Ours: Points for attention in designing interculturally sound learning materials*, Steunpunt Univerity of Gent, Belgium
4. Batelaan P., Van Hoof C. *Cooperative learning in intercultural education*. European Journal of Intercultural Studies 1996
5. Fennes H., Hapgood K., *Intercultural Learning in the Classroom: Crossing Borders*, Cassell 1997
6. *Intercultural Competence : A new challenge for language teachers and trainers in Europe* Vol. I, The secondary school
7. Walzer M., *On toleration*, Yale University 1997 (chapter four: *Practical issues*)
8. *Intercultural Education – the individual in relation to others and other cultures* [ed.] Lewowicki T., Cieszyn 2002
9. *Teacher Training and Multiculturalism: National Studies* [w:] Studies in Comparative Education [ed.] Gagliardi R., International Bureau of Education, UNESCO 1995

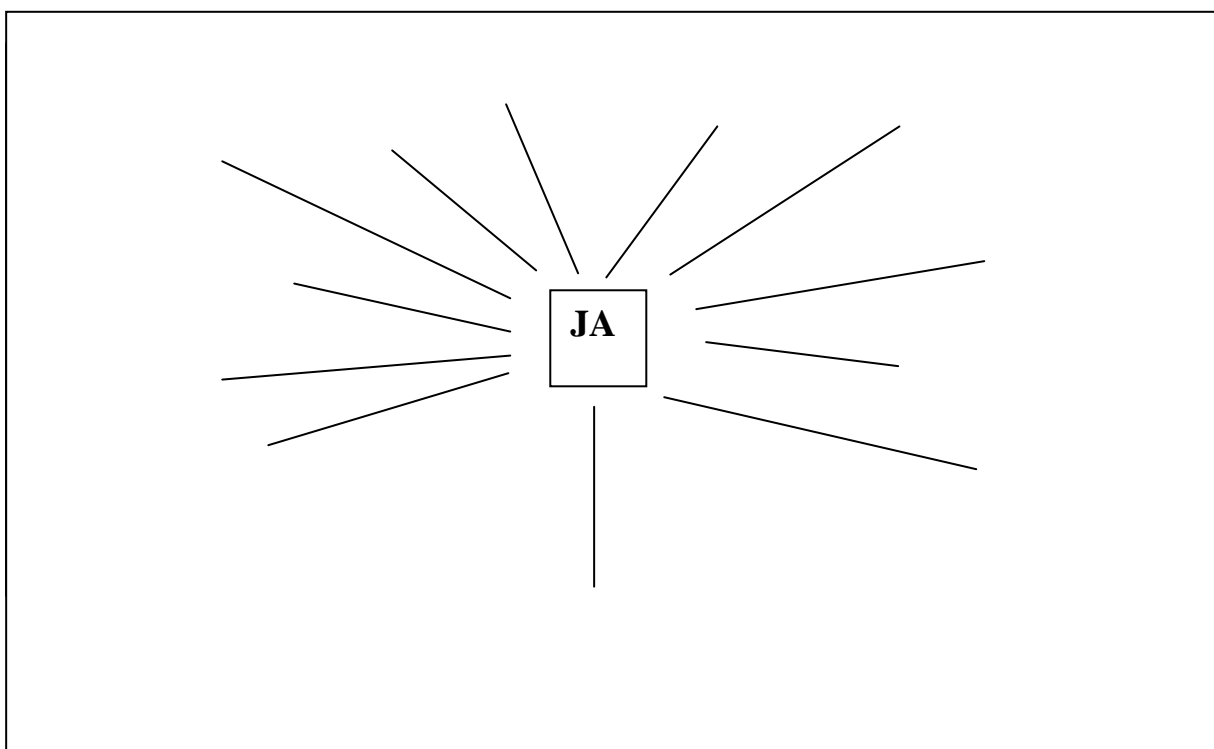
Definiowanie własnej tożsamości

Przedstaw się poprzez stworzenie mapy własnej tożsamości. Powinna ona zawierać słowa, których używasz do opisania siebie jak również tych, które inni mogliby użyć do twojej charakterystyki. Dodaj je do mapy. Kiedy skończysz przedstaw swoją mapę koledze/koleżance.

Pytania do dyskusji:

- *Jakie doświadczenia kształtowały twoją tożsamość?*
- *Kto był/jest dla ciebie ważny dla określenia tego kim jesteś?*
- *Jakie etykiety, role czy doświadczenia pojawiają się na waszych mapach?*
- *Które z nich występują najczęściej a które najrzadziej?*
- *Do jakiego stopnia każda z map jest wyjątkowa?*

Mapa tożsamości (wzór)

Znajdź osobę, która...

[zał.2]

... i zapisz jej imię pod tekstem w kratce

lubi śledzie	umie przywitać się w 5 językach	była w Warszawie	gra na instrumencie	śpiewała kiedyś karaoke
jest wegetarianinem/wegetarianką	mieszka z dziadkami	kolekcjonuje coś	uczy się niemieckiego	ma urodziny na wiosnę
nie lubi muzyki techno	podjada między posiłkami	boi się pajaków	jeździ na łyżwach	nigdy nie spóźnia się do szkoły
trenuje judo lub karate	potrafi ugotować żurek	rozmawiała kiedyś z obcokrajowcem	ma 3 imiona	zna legendę o Smoku Wawelskim
do szkoły jeździ rowerem	ma swój email	lubi fizykę	potrafi grać w szachy	jadła potrawę węgierską

Abigail

Abigail i Tom są parą. Mieszkają po dwóch stronach rwącej i niebezpiecznej rzeki. Wielka powódź zerwała wszystkie mosty na rzece i zniszczyła wszystkie łodzie z wyjątkiem jednej – Sindbada. Abigail bardzo tęskni za Tomem, idzie więc do Sindbada i prosi, aby przewiózł ją swoją łodzią na drugą stronę rzeki. Chłopak zgadza się, lecz pod warunkiem, że Abigail pójdzie z nim do łóżka. Dziewczyna jest zaskoczona i wstrząśnięta. Nie wie co robić, co myśleć. Biegnie więc do matki, opowiada o wszystkim i prosi o radę. Matka jednak oświadcza córce, że nie zamierza mieszać się w jej sprawy; jest pełnoletnia niech więc postępuje tak, jak sama uważa za stosowne. Po bezsennej nocy, Abigail idzie do Sindbada i zgadza się z nim przespać w zamian za przewiezienie na drugą stronę rzeki. Tak się też dzieje. Wkrótce potem Abigail jest już na drugiej stronie rzeki. Biegnie do ukochanego Toma, rzuca mu się na szyję i wyznaje, co zrobiła. Tom jest wściekły, odpycha dziewczynę. Abigail ucieka. Odrzucona i zapłakana Abigail spotyka obok domu Toma jego najbliższego przyjaciela Johna. Szlochając opowiada chłopakowi całą historię. John jest oburzony na Toma i go bije, następnie sam odchodzi z Abigail.

INSTRUKCJA

Przeczytaj tekst i samodzielnie ustal hierarchę bohaterów występujących w opowiadaniu od „najlepszego” do „najgorszego”; porównaj swój ranking z rankingiem sąsiada/sąsiadki. Następnie, w 4-5 osobowej grupie spróbujcie razem ustalić ranking postaci, który będzie do zaakceptowania przez wszystkich członków grupy. Czy uda się Wam osiągnąć kompromis?

(Źródło: Uczenie się międzykulturowe. Pakiet Szkoleniowy nr 4 www.training-youth.net)

RZKA ALIGATORÓW

To jest historia o dziewczynce Abigail, która kochała pewnego chłopca. Gregory, bo tak miał na imię, nosił okulary. Niestety pewnego dnia okulary chłopca stłukły się i Abigail, jako prawdziwa przyjaciółka, zaoferowała się, że odda je do naprawy. Punkt naprawy okularów znajdował się po drugiej strony rzeki płynącej przez ich miejscowość. Niedawna powódź zerwała jedyny most łączący oba brzegi. Biedny Gregory bez okularów był ślepy jak kret, więc Abigail za wszelką cenę postanowiła przedostać się na drugą stronę rzeki do optyka.

Kiedy zastanawiała się jak to zrobić, zobaczyła chłopca o imieniu Sinbad, który przyплыł łodzią z drugiego brzegu rzeki. Abigail zapytała go, czy mógłby zabrać ją na drugą stronę. Sinbad zgodził się, ale pod warunkiem, że po odebraniu okularów z naprawy, Abigail pójdzie do pobliskiego sklepu ze sprzętem elektronicznym i ukradnie najnowszy model odtwarzacza MP3, o którym chłopiec od dawna marzył. Dziewczynka odmówiła i zwróciła się z prośbą o pomoc do swojego bliskiego kolegi Ivana, którego tata również posiadał łódź. Okazało się, że Ivan nie chciał jej pomóc – był zbyt zajęty grą na komputerze i nie chciał żeby mu zawracała głowę. Rozczarowana i zmartwiona Abigail, nie widząc innego wyjścia, wróciła do Sinbada i zgodziła się na jego warunek. Popłynęli na drugą stronę rzeki i wszystko odbyło się zgodnie z planem chłopca. Po powrocie z wyprawy, Abigail wręczyła Gregoremu naprawione okulary i opowiedziała mu prawdę o tym, co dla niego musiała zrobić. Gregory był oburzony jej postępkami, powiedział, że jest złodziejką i że nie chce jej już nigdy widzieć na oczy. Zrozpaczona i zapłakana Abigail opowiedziała całą historię koleżce z podwórka o imieniu Slug. Slugowi zrobiło się jej żal i obiecał, że wyrówna porachunki z niewdzięcznym Gregorem. Razem poszli na boisko, gdzie Gregory grał z kolegami w piłkę. Abigail z satysfakcją i zadowoleniem patrzyła jak Slug bije Gregora i tłucze jego, dopiero co naprawione, okulary.

- Samodzielnie ustal hierarchię bohaterów historii (Abigail, Gregory, Sinbad, Ivan, Slug) od „najlepszego” do „najgorszego”, a następnie porównaj swój ranking z rankingiem sąsiada. Podaj argumenty na rzecz swojego rankingu i spokojnie wysłuchaj racji kolegi/koleżanki.
- Czy potraficie nawzajem przekonać się do swoich racji? Czy potraficie osiągnąć kompromis?
- Porozmawiajcie na ten temat w 4-5 osobowej grupie.

(za: Simon, Howe&Kirschen-Baur, 1972, s. 292-293. Tłum. i adaptacja: K.Kopff-Muszyńska)

Idealny partner / Idealna partnerka

[zał.5]

	Twój wybór	Wybór partnera	Razem
z poczuciem humoru			
o podobnych zainteresowaniach			
dobrze wykształcony/a			
uczciwy/a			
zdecydowany/a			
dobrego zdrowia			
bogaty/a			
o podobnych poglądach politycznych			
starszy/a lub młodszy/a od ciebie			
tej samej narodowości			
mający/a prestiżową pracę			
umiejący/a gotować			
towarzyski/a			
lubiący/a dzieci			
tej samej religii co ty			
pracowity/a			
atrakcyjny/a fizycznie			
rodzinny/a			
z tej samej klasy społecznej			
ambitny/a			
opanowany/a			

1. Wybierz i zaznacz znakiem "x" 8 cech, które uważasz za ważne
2. Zaznacz 8 cech, które wybrał Twój kolega/koleżanka
3. Wspólnie wybierzcie 5 najważniejszych cech i ułóżcie je od 1-5 (1 = najważniejsza)
4. Spróbujcie wzajemnie się przekonać do swoich racji. Czy potraficie osiągnąć kompromis?

Opracowano w ramach projektu

"Badanie postaw wobec Żydów i stosunku do ich dziedzictwa, współpraca z lokalnymi partnerami w wybranych 15 miejscowościach, edukacja dla tolerancji", realizowanego przez Fundację Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego dzięki wsparciu Fundacji im. Stefana Batorego.

ANKIETA

Idealny przyjaciel / Idealna przyjaciółka

[zał.6]

	Twój wybór	Wybór kolegi	Razem
impresowicz/impresowiczka			
o podobnych zainteresowaniach			
kulturalny/a			
prawdomówny/a			
z poczuciem humoru			
wysportowany/a			
z bogatej rodziny			
w twoim wieku			
atrakcyjny/a fizycznie			
tej samej narodowości			
popularny/a w klasie			
dotrzymujący/a słowa			
oczytany/a			
dyskretny/a			
tej samej religii			
dobry uczeń/dobra uczennica			
uczynny/a i pomocny/a			

1. Wybierz i zaznacz znakiem "x" 8 cech, które uważasz za ważne
2. Zaznacz 8 cech, które wybrał Twój kolega/koleżanka
3. Wspólnie wybierzcie 5 najważniejszych cech i ułóżcie je od 1-5 (1 = *najważniejsza*)
4. Spróbujcie wzajemnie się przekonać do swoich racji. Czy potraficie osiągnąć kompromis?

Rysunek z pamięci – instrukcja

1. Każdy uczeń dostaje jedną odbitkę i czystą kartkę papieru.
2. Odbitki kładziemy rysunkiem do spodu – nie wolno podglądać!
3. Na znak dany od nauczyciela uczniowie odwracają kartki z oryginałem rysunku i przez 30-60 sekund intensywnie przyglądają się rysunkowi, starając się zapamiętać jak najwięcej szczegółów. Pracują samodzielnie!
4. Po upływie wyznaczonego czasu uczniowie **siadają na rysunkach** i przez 2 minuty z pamięci próbują odtworzyć oryginał na czystej kartce. Nadal pracują samodzielnie!
5. Po upływie 2 minut kładą oryginalny rysunek na stole i porównują go ze swoją kopią. Nie wolno im niczego uzupełniać!
6. Porównują swoją kopię z kopią sąsiada/sąsiadki, w parach analizują to o czym pamiętali i to co im umknęło. Nie uzupełniają swoich rysunków!
7. Przez 30 sekund ponownie bardzo intensywnie przyglądają się oryginałowi.
8. Ponownie **siadają na oryginalnych rysunkach** i tym razem wspólnie z partnerem uzupełniają własne kopie. Pracują na równorzędnych zasadach, pomagając sobie nawzajem. Mają na to 1 minutę.
9. Po upływie 1 minuty razem porównują efekt swojej pracy (i współpracy) z oryginałem rysunku. Dzielą się swoimi uwagami na temat strategii, którą przyjęli we wspólnej pracy. Nic nie uzupełniają!
10. Następnie odwracają się do najbliższej pary i razem we czwórkę analizują wszystkie 4 kopie, rozmawiają i porównują efekty pracy. Nie wolno niczego rysować!
11. Następnie mają kolejne 30 sekund aby po raz ostatni zapamiętać pominięte szczegóły oryginału.
12. Po upływie 30 sekund po raz trzeci **siadają na oryginałach rysunków** i tym razem w czteroosobowych grupach pracują nad odwzorowaniem rysunku. Mają na to 1-2 minuty. Rozmawiają i pomagają sobie nawzajem.
13. Teraz jako zespół porównują swoje kopie z oryginałem. Analizują rezultat pracy zespołowej i dzielą się swoimi spostrzeżeniami.

Tekst A

Bardzo grzecznie prosimy, abyście
żadnych złych uczuć
Jesteśmy tutaj po to,, czuć się
świetnie
„Tylko wykształceni/Epictetus/
Aczkolwiek z drugiej strony, jeśli
lub, co gorsza, poczucie humoru

Tekst B

..... nie wnosili ze sobą do tej klasy
..... ani jakichkolwiek uprzedzeń.
..... aby zdobywać wiedzę,
..... i uczyć się od siebie nawzajem.
..... są wolni”. /Epictetus/
..... z przepracowania mielibyśmy stracić zdrowie
..... , to lepiej dajmy sobie spokój.

Uważaj co się dzieje!!!

Kiedy nauczyciel powie „start”, wstań i krzyknij : „zaczynamy”!

Kiedy ktoś wstanie i krzyknie „zaczynamy”, podejdź do tablicy i napisz na niej „zaczynamy”.

Kiedy ktoś napisze na tablicy „zaczynamy”, podejdź do drzwi i otwórz je na oścież.

Kiedy ktoś otworzy drzwi na oścież, zabierz nauczycielowi marker / pisak i wróć na miejsce.

Kiedy ktoś weźmie nauczycielowi marker / pisak i wróci na miejsce, wstań i podskocz trzy razy.

Kiedy ktoś podskoczy trzy razy, podejdź do drzwi, zamknij je i wróć na miejsce.

Kiedy ktoś zamknie drzwi, wstań i obróć się trzy razy wokół własnej osi.

Kiedy ktoś obróci się trzy razy wokół własnej osi, podejdź do wyłącznika i zgaś światło.

Kiedy ktoś zgasi światło, wstań i powiedz głośno „Ciemno tu”.

Kiedy ktoś powie „ciemno tu”, podejdź do wyłącznika i zapal światło.

Kiedy ktoś zapali światło, podejdź do tablicy i przekreśl słowo „zaczynamy”.

Kiedy ktoś przekreśli słowo „zaczynamy”, podejdź do tablicy i napisz na niej swoje imię.

Kiedy ktoś napisze na tablicy swoje imię, zawołaj głośno: „Eureka!”.

Kiedy ktoś zawoła „Eureka!”, podejdź do tablicy i narysuj serduszko dookoła napisanego wcześniej imienia.

Kiedy ktoś narysuje serduszko wokół imienia na tablicy, podbiegnij do nauczyciela i go serdecznie uściskaj.

Kiedy ktoś uściska nauczyciela, wstań i dygnij.

Kiedy ktoś dygnie, wstań i powiedz głośno „Szanowanie.”

Kiedy ktoś powie „Szanowanie”, wstań i głośno zaszczekaj trzy razy.

Kiedy ktoś zaszczeka trzy razy, wstań i jak zajęczek doskocz do biurka nauczyciela i z powrotem na swoje miejsce.

Kiedy ktoś jak zajęczek doskoczy do biurka nauczyciela a następnie powróci na swoje miejsce, wstań i zaśpiewaj głośno „O sole mio!!!”

Kiedy ktoś zaśpiewa głośno „O sole mio!!!”, wstań , ukoń się nisko i powiedz „Brawissimo!”

Kiedy ktoś powie „Brawissimo!”, podejdź do tablicy i napisz na niej „ABC”.

Kiedy ktoś napisze na tablicy „ABC”, wejdź pod stół, przy którym siedzisz.

Kiedy ktoś wejdzie pod stół, podejdź do tablicy i zamaż litery „ABC”.

Kiedy ktoś zamaże litery „ABC”, stań na krześle i powiedz „Być albo nie być, oto jest pytanie”.

Kiedy ktoś stanie na krześle i powie „Być albo nie być, oto jest pytanie”, wstań i ziewnij na głos.

Kiedy ktoś ziewnie na głos, wstań i przeciągnij się 3 razy.

Kiedy ktoś wstanie i przeciągnie się 3 razy, powiedz „Późno już”.

Kiedy ktoś powie „Późno już”, podejdź do tablicy i napisz na niej słowo „robota”.

Kiedy ktoś napisze na tablicy „robota”, wyjdź na środek klasy, powiedz „Dobra robota” i zacznij klaskać.

Z kim chciałbyś mieszkać w tym samym domu?

Jesteś właścicielem niedużej, dwupiętrowej kamienicy, w której niedawno przeprowadziłeś kapitalny remont. Okazało się, że nie stać cię na utrzymanie całej kamienicy i dlatego zdecydowałeś się wynająć trzy mieszkania na drugim piętrze. W odpowiedzi na ogłoszenie zamieszczone przez ciebie w gazecie, nadeszły listy od kilkunastu potencjalnych lokatorów. Wybierz z poniższej listy trzy osoby/rodziny, którym w pierwszej kolejności mógłbyś wynająć mieszkanie i trzy, którym byś odmówił. Zastanów się nad swoją argumentacją.

1. Matka samotnie wychowująca 3-letnie dziecko; ojciec Tunezyjczyk, odwiedza syna od czasu do czasu i zazwyczaj przyprawia wtedy ze sobą kilku znajomych.
2. Rodzina z piątką dzieci w wieku 1 – 12 lat, z których jedno urodziło się z porażeniem mózgowym. Ojciec jest ochroniarzem w supermarkecie, matka wychowuje dzieci.
3. Rodzina z 17 letnią córką, licealistką. Ojciec jest księgowym; matka nauczycielką.
4. Samotna, niedosłysząca 70 letnia kobieta, utrzymująca się ze skromnej emerytury.
5. 7 młodych Ukraińców, pracujących przy budowie autostrady na Euro 2012 (☺).
6. Grupa 5 młodych ludzi obojga płci, zaangażowanych alterglobalistów, odrzucających konsumpcyjny styl życia.
7. Trzech studentów z Czechenii, politycznie zaangażowanych w sprawy swojego kraju.
8. Romska pięcioosobowa rodzina. Ojciec pracuje dorywczo, często bywa bezrobotny. Są bardzo zżyli z dalszą rodziną, która często ich odwiedza. Wszyscy lubią śpiewać i tańczyć.
9. Małżeństwo Rosjan, bez dzieci. Mąż jest właścicielem sieci rosyjskich restauracji, żona zajmuje się domem i trzema pudłami.
10. Dwóch artystów, mężczyzn, ok. 40 lat. Prowadzą niekonwencjonalny styl życia. Mają wielu przyjaciół należących również do bohemy.
11. Studentka Akademii Muzycznej, sopranistka. Popołudniami regularnie ćwiczy grę na fortepianie i śpiew.
12. Czarnoskóry Kameruńczyk, który czeka na pozwolenie na pracę. Chce zamieszkać razem ze swoją dziewczyną (Polką), instruktorką aerobiku.
13. Sześćosobowa muzułmańska rodzina z Bośni, żyjąca zgodnie z zaleceniami Koranu. Matka zawsze nosi nakrycie głowy.
14. Rodzina z dwudziestoletnim synem chorym na AIDS. Ojciec jest kierowcą autobusu, matka pracuje na poczcie.

Krok do przodu

[zał. 11]

Dziewczynka, narodowości polskiej, uzdolniona i ambitna uczennica. Ma pozytywny stosunek do życia i silne poczucie własnej wartości. Rodzice prowadzą kancelarię adwokacką, starszy brat studiuje prawo na uniwersytecie.	Chłopiec, narodowości polskiej, bardzo zdolny, niepełnosprawny – porusza się na wózku inwalidzkim i mówi niewyraźnie. Ma dobrze sytuowanych rodziców, którzy aktywnie działają w Radzie Rodziców szkoły.
Dziewczynka, narodowości polskiej, ma silną dysleksję, jest uzdolniona matematycznie. Rodzice są bardzo niezadowoleni z tego, jak w szkole podchodzi się do problemu dysleksji ich córki. Głośno krytykują szkołę i nauczycieli.	Chłopiec, Wietnamczyk, w Polsce mieszka od 8 miesięcy wraz z rodzicami, którzy mają prawo do czasowego pobytu i pracy. W swoim kraju osiągał przeciętne wyniki w nauce. Z trudem przychodzi mu nauka języka polskiego.
Dziewczynka, Romka, niepewna siebie i cicha. Przez rok uczęszczała do specjalnej klasy wyrównawczej dla dzieci romskich, teraz chodzi do "normalnej" klasy. Matka nie pracuje, ojciec wykonuje dorywcze prace fizyczne. Rodzice nie interesują się postępami córki w szkole.	Chłopiec, narodowości polskiej, nadpobudliwy i wybuchowy. Wychowuje go matka, z zawodu pielęgniarka. Sytuacja materialna rodziny jest kiepska. Rewelacyjnie gra na gitarze.
Dziewczynka, narodowości polskiej, z bogatej rodziny, ma drogie, modne ubrania, lubi skupiać na sobie uwagę innych. Świetnie tańczy, ale osiąga bardzo niskie oceny z większości przedmiotów szkolnych. Rodzice większą część roku spędzają w interesach zagranicą.	Chłopiec, narodowości polskiej, z dużą nadwagą, nieśmiały i małomówny. Jest dwukrotnym laureatem olimpiady matematycznej. Rodzice rzadko kontaktują się ze szkołą.
Dziewczynka, narodowości polskiej, z biednej wielodzietnej rodziny, swoim strojem odstaje od reszty klasy. Bardzo nieśmiała i niepewna siebie. Dobra uczennica. Rodzice pracują w hipermarkecie, rzadko mają dla niej czas.	Chłopiec, narodowości polskiej, świetnie wysportowany, trenuje Kung-fu, nie lubi się uczyć i osiąga niskie wyniki w nauce. Rodzice są właścicielami dobrze prosperującego sklepu i nie przykładają wielkiej wagi do wykształcenia.
Dziewczynka, narodowości polskiej, wychowywana przez dziadków. Matka narkomanka przebywa na leczeniu odwykowym; ojciec płaci alimenty, ale nie interesuje się córką. Ma problemy z koncentracją, jąka się. Jest wolontariuszką w azylu dla zwierząt, wie prawie wszystko o zwierzętach domowych.	Chłopiec, czarnoskóry, z polsko-kameruńskiej rodziny, urodzony i wychowany w Polsce. Obydwoje rodzice są lekarzami. W szkole bywa obiektem zaczepek i agresji, czasami reaguje agresywnie. Jest bardzo dobry w czytaniu i pisaniu, pisze piękne wiersze.
Dziewczynka, pochodzi z Czaczenii. Rok wcześniej jej rodzina uzyskała azyl polityczny w Polsce. Słabo mówi po polsku. Rodzice bardzo ciężko pracują w gospodarstwie rolnym i nie mają dla córki zbyt wiele czasu. Dziewczynka jest wybitnie uzdolniona muzycznie.	Chłopiec, wraz z rodzicami przyjechał z Kazachstanu, ma polskie obywatelstwo. Dobrze mówi po polsku, ale dzieci śmieją się z jego akcentu. Ma zdolności aktorskie, świetnie parodiuje i naśladuje nauczycieli.
Dziewczynka, narodowości polskiej, wraz z młodszym bratem wychowuje się w Domu Dziecka. Jest niegrzeczna i zbuntowana, często łamie regulamin szkoły. Ma silny instynkt opiekuńczy w stosunku do młodszych i słabszych.	Chłopiec, z rodziny mieszanej polsko-niemieckiej, dwujęzyczny, ma niemieckie nazwisko, jest wyznania protestanckiego. Zafascynowany kulturą i historią Niemiec. Rodzice są właścicielami firmy konsultingowej, interesują się postępami szkolnymi syna.

(za: Guðrún Pétursdóttir, – InterCultural Iceland – www.ici.is)

Instrukcja:

Jeżeli możesz zdecydowanie odpowiedzieć TAK na stwierdzenia podane poniżej, zrób duży krok do przodu; jeśli być może mógłbyś odpowiedzieć TAK, zrób mały krok do przodu; jeśli twoja odpowiedź brzmi NIE, zostań na miejscu.

1. Podczas lekcji wszystkie ustne i pisemne polecenia podawane są w twoim ojczystym języku
2. Nauczyciel jest tej samej narodowości co ty
3. Prawdopodobnie zawsze bierzesz udział w wycieczkach klasowych/szkolnych
4. Na plakatach i zdjęciach wiszących w klasie przeważnie widzisz twarze ludzi podobnych do ciebie i twoich bliskich
5. Podczas przerw lekcyjnych, jeśli chcesz, zawsze możesz włączyć się w zabawy na podwórku/boisku szkolnym
6. Prawie nigdy lub bardzo rzadko zdarza się, że jesteś przezywany/a ze względu na swój wygląd, pochodzenie etniczne, wyznanie, sprawność fizyczną
7. Historie i przykłady zamieszczone w twoich podręcznikach szkolnych są kulturowo bliskie tobie i twojej rodzinie
8. W ciągu całej nauki w szkole jest wiele okazji, podczas których uczysz się o dziejach i historii swoich przodków
9. Możesz samodzielnie i swobodnie poruszać się po całej szkole bez pomocy innych
10. Wiele razy koledzy/koleżanki z klasy zapraszali cię do siebie do domu
11. Nie masz problemów, żeby usłyszeć i zrozumieć to co mówi nauczyciel
12. Nauczyciele mają duże oczekiwania odnośnie twoich możliwości i osiągnięć szkolnych
13. Samodzielne przeczytanie fragmentu tekstu oraz udzielenie odpowiedzi na pytania sprawdzające, czy dobrze zrozumiałeś tekst, nie stanowi dla ciebie problemu
14. Z reguły dobrze i bezpiecznie czujesz się w szkole
15. Czujesz, że jako uczeń/uczennica jesteś ważny/a dla społeczności swojej szkoły
16. Podczas pracy w grupach koledzy/koleżanki liczą się z twoim zdaniem
17. Czujesz się akceptowany/a i szanowany/a w klasie

(za: Guðrún Pétursdóttir, – InterCultural Iceland – www.ici.is)

WYWIAD

Przeprowadź wywiad z partnerem. Zapisz jej/jego odpowiedzi, aby móc przedstawić ją/jego na forum całej grupy.

Pytania:

- Imię (jaka historia stoi za jej/jego imieniem, dlaczego dostała/dostał takie imię, czy ono coś oznacza?)
- Zainteresowania
- Jakie zachowania odbierasz jako wyraz braku szacunku wobec siebie?
- Co czujesz, kiedy spotykasz się z brakiem szacunku wobec siebie?